

ГЛОБАЛНИ И РЕГИОНАЛНИ АСПЕКТИ РАЗВОЈА СРБИЈЕ И БАЛКАНА – ДОГАЂАЈИ ИЗ ПРОШЛОСТИ КАО ПОРУКА ЗА БУДУЋНОСТ

ДЕЈАН ШАБИЋ^{1*}, МИЛА ПАВЛОВИЋ¹, СНЕЖАНА ВУЈАДИНОВИЋ¹,
МИРОЉУБ МИЛИНЧИЋ¹

¹ Универзитет у Београду – Географски факултет, Студентски тр 3/3, Београд, Србија

Сажетак: Србија је у 2010. суочена са бројним социоекономским и политичким проблемима као што су утицај светске економске кризе на монетарну стабилност, велика незапосленост, низвесна кандидатура за чланство у Европској унији, сарадња са Међународним судом за ратне злочине у Хагу и другим. Рецидиви прошлости још увек се осећају у политичком односу појединих држава Европске уније према нашој земљи. Србији предстоји дуг пут према сталном чланству у Европској унији и интензивирање регионалне сарадње у Југоисточној Европи кроз активно чланство у регионалним организацијама и иницијативама. Иако је регион дуги низ година био оптерећен прошлошћу и неразумевањем међу народима, одређени степен интеграције је постигнут и данас је он ипак одмакао од стереотипног поређења са буретом барута, проклетом авлијом и сл. Циљ рада јесте да укаже на неке правце даљег развоја Србије и региона у целини и да укаже на прилике које су допринеле таквом стању и анализира догађаје из ближе прошлости који могу да се схвате као порука за будућност.

Кључне речи: географски положај, Србија, Балкан, Европске унија, регионална сарадња, регионалне иницијативе.

Увод

Географски положај Србије је условљен њеном локацијом на Балканском полуострво и има велики утицај на привредне токове и друштвени развој Србије и њених суседа. Ти утицаји проистичу из специфичности географског положаја Балкана и његовог мултиетничког, мултилингвистичког и мултикултуралног карактера. С друге стране, еволуција социоекономских садржаја такође утиче на својство географског положаја, тј. мења интензитет и домет функција и успоставља гравитационо–функционалну хијерархију.

Србија захвата територију са разноврсним физичкогеографским особеностима и природним ресурсима. Од великих макрорегионалних целина припада јој југоисточни део Панонске низије² и средишњи део Балканског полуострва, који се сустичу на линији Савско–дунавског правца. Захваљујући таквом положају, Србија захвата средишње, геостратешко језгро Балкана, важно због лаке проходности (Моравско–вардарска долина) и чворишне улоге саобраћајних праваца у овом делу Европе. На

* e-mail: sabic@gef.bg.ac.rs

Рад представља резултате истраживања пројекта 146015 које финансира министарство науке и технолошког развоја републике Србије

² Захваљујући општем својству морфоструктура на регионалним и мезорегионалним релацијама (Савски и Дунавски расед) и формираној хидрографској мрежи (зона конвергенције пет великих и водом богатих река Дунав, Сава, Тиса, Бегеј, Тамиш) јужни део Панонске низије је „европски Пенцаб“ или „европска Месопотамија“ (Шабић & Милинчић, 2009).

нашој територији се сучељавају велике морфотектонске и морфоструктурне целине полуострва: Панонски и Понтски басен, Динариди, Шариди, Карпати, Балканиди и Родопи.

Слика 1. Главни саобраћајни коридори кроз Србију (прерађена карта: Šehić, D. (2007): *Atlas of Serbia*. Monde Neuf, Belgrade, 18 pp. (in Serbian); Edition: *International Scientific Journal Geographica Pannonica in paper Serbia and Integration Processes in the Balkans* by Dejan Šabić, Mila Pavlović and Rade Davidović, 2009, 13(1): 22–28.

Сложен географски, геостратегијски и геополитички положај Србије је фундаментални чинилац који усмерава токове друштвеног развоја од палеолита, преко античког доба, средњег века до прве деценије 21 века. У етничком и конфесионалном погледу ова територија је контактна зона словенских, угрофинских, романских, илирских народа (Шабих & Милинчић, 2009; Милинчић, 2001; Павловић & Шабих, 2004).

Политички значај географског положаја Србије, као транзитне територије између централноевропског и панонског, источноевропског–понтског, егејског, предњоазијско–источномедитеранског и североисточноафричког простора, манифестује се кроз историју, као категорија примарног значаја. Кроз историју овакав географски положај се мењао и зависно од политичких прилика у Европи, добијао или губио на значају. Геополитички и стратегијски положај Србије условио је да веома често она буде у интересној сфери великих сила. Вековима, то је био простор преко кога су повлачене границе: нпр. Римског царства према „универзуму”, а касније подела истог на источни и западни део. Кроз цео средњи век и постојања српске средњовековне државе на овом простору укрштали су се интереси различитих народа, вера и цивилизација. Дошло је до поделе хришћанства на католичку и православну цркву и касније ратова између великих империја (Милинчић, 2001).

Због историјско-политичких прилика на Балкану, у европским политичким и научним круговима, све до почетка XXI века, гледало се као на простор сукоба народа и цивилизација. Међутим, данас је ситуација нешто другачија, али још увек постоје политички кругови који на простор Балкана гледају кроз рецидиве деведесетих година XX века. То је један од разлога што са резервом прихватају политичке промене и изражавају сумњу у заједничку европску будућност балканских народа. Поређење

Балканског полуострва са тамним вилајетом, буретом барута и проклетом авлијом (Стојановић, 1995) указује на то да је у питању зона конфликта или конфликтна територија у којој је само у прошлом веку дошло до два светска рата и неколико регионалних сукоба (Шабић & Милинчић, 2009)³. Национализам, као „нека зла коб” "паразитира" регионом. Заснован је на вишевековној нетрпељивости балканских народа, који су вишеструким историјским нитима повезани (Божиловић, 2003), а географским положајем и природним ресурсима усмерени једни на друге (Pavlović & Šabić, 2004).

Осврт на прилике у Србији и на Балкану после урушавања социјализма

Док су две кроз историју супротстављене војне и економске силе Европе, Француска и Немачка, успеле после Другог светског рата да започну нову фазу међусобних односа, за то време државе Балкана, растрзане између НАТО–а, Варшавског пакта и Покрета несврстаности, нису ни покушале да пронађу заједнички језик којим би превазишле неразумевања (Vajdenfeld, 2004).

У прошлости идеје мултилатералне сарадње и интеграције на Балкану нису биле аутохтоне, већ су настале као израз шире међународне ситуације. У периоду 1913–1990. године балканске државе су успеле само два пута да се окупе у комплетном политичком саставу и то на Балканској коференцији 1930–1933. године и Конференцијама министара иностраних послова 1988–1990. (Doganić, 2004). Пад Берлинског зида, распад Совјетског савеза и пратеће урушавање комунизма на истоку Европе, али и глобализација са свим позитивним и негативним импликацијама (економским, социјалним, културним, политичким и др.) утицали су на транзиционе процесе у бившим социјалистичким државама (Andrusz et al., 1996; Potrykowska, 1995; Kovács & Wießner, 1997; Sjöberg, 1992; Enyedi, 1998; Musil, 1993; Sjöberg, 1994; Gritsai, 1997; Weclawowicz, 1998; Pucher, 1999; Sjöberg, 1999; Sykora, 1999; Kostinskiy, 2001; Szymanska and Matczak, 2002; Linnet, 2003; Bunkše, 2004; Altrock, 2005; Musil, 2005; Kontuly & Tammaru, 2006) укључујући и дешавања на простору Балкана.

Док су се у развијеним европским државама, политичке институције развијале стотинама година, до данашњих модерних облика, у којима функционишу ефикасно, први покушаји у изградњи савремених институција у бившој СФРЈ започели су са политичким и економским реформама на почетку 1990. године. Инициране су реформе старог социјалистичког система, али није било успеха јер се Социјалистичка Федеративна Република Југославија налазила у дуговима. Реформе у тадашњој партији условиле су њену дезинтеграцију а снага реформи је пренета на федералне јединице. Партијско–политички врх тадашње државе уочио је да се старим путем, укључујући и "козметичке" промене, не може ићи даље. Из тог разлога било је у оптицају неколико решења у ком правцу треба усмерити друштвеноекономски развој тадашње Југославије. Неки су у капитализму видели пут, док су други веровали да је могуће да се иде трећим путем, који комбинује најбоље карактеристике социјализма и капитализма. Због почетка реформи, стабилног девизног курса и отварања земље према свету, 1990. године осећало се побољшање животног стандарда становништва.

³ Са становишта комуникацијске функције, Балкан је мост између Европе, Азије и Африке, а у економском и политичком погледу регион поделе, сукоба, миграција, транзиције и сеоба. За Балкан се зато са правом каже да је оптерећен вишком историје. Границе Балкана су и даље предмет спорења. Проучавајући положај региона и утицај на Србију, Цвијић је истакао да смо изградили кућу на сред пута (Цвијић, 2000). Рудић (1994) констатује да је Балкан предворје Европе и мост преко кога су се кретале цивилизације, међусобно се сукобљавајући, регион на коме су почели ратови и преко кога су прошли многи војни походи са циљем прекрајања политичке карте.

Позитивни токови развоја били су кратког даха, а становништву је 1990. година остала запамћена као последња нормална година заједничког живота "братских" народа свих шест република и две покрајине, јер је већ следеће године уследио њен колапс. Процес реформи и демократизације у СФРЈ није могао да се издржи "такмичење" са националним програмима. Многе политичке и економске одлуке које су деценијама стављане под тепих, појавиле су се у пуној снази, чим је почела да слаби власт владајуће партије (Begović et al., 2008). У републикама бивше СФРЈ јачао је национализам који је уз помоћ спољашњих фактора довео до распада заједничке државе.

Слика 2 – Подељени Берлин – лево (допуњена карта преузета од Paula List Verлага из „Unser Berlin” 1961. године са <http://www.dailysoft.com/berlinwal>) и гранични прелаз Чарли између два Берлина током хладног рата – данас туристички пункт (фот. Д. Шабић; април 2010) – десно

Док су се у развијеним европским државама, политичке институције развијале стотинама година, до данашњих модерних облика, у којима функционишу ефикасно, први покушаји у изградњи савремених институција у бившој СФРЈ започели су са политичким и економским реформама на почетку 1990. године. Инициране су реформе старог социјалистичког система, али није било успеха јер се Социјалистичка Федеративна Република Југославија налазила у дуговима. Реформе у тадашњој партији условиле су њену дезинтеграцију а снага реформи је пренета на федералне јединице. Партијско–политички врх тадашње државе уочио је да се старим путем, укључујући и "козметичке" промене, не може ићи даље. Из тог разлога било је у оптицају неколико решења у ком правцу треба усмерити друштвеноекономски развој тадашње Југославије. Неки су у капитализму видели пут, док су други веровали да је могуће да се иде трећим путем, који комбинује најбоље карактеристике социјализма и капитализма. Због почетка реформи, стабилног девизног курса и отварања земље према свету, 1990. године осећало се побољшање животног стандарда становништва. Позитивни токови развоја били су кратког даха, а становништву је 1990. година остала запамћена као последња нормална година заједничког живота "братских" народа свих шест република и две покрајине, јер је већ следеће године уследио њен колапс. Процес реформи и демократизације у СФРЈ није могао да се издржи "такмичење" са националним програмима. Многе политичке и економске одлуке које су деценијама стављане под тепих, појавиле су се у пуној снази, чим је почела да слаби власт владајуће партије (Begović et al., 2008). У републикама бивше СФРЈ јачао је национализам који је уз помоћ спољашњих фактора довео до распада заједничке државе.

У Србији је од 1991. године дошло до неповољних политичких и економских кретања који су довели до колапса друштвеног производа, пада вредности зарада, смањења запослености, цветања сиве економије и технолошког заостајања. Све је то условило великих број негативних појава и процеса који су интензивније подстицали друштвени и економски колапс државе. Распад југословенског тржишта 1991. године, почетак ратова и санкције Уједињених Нација према СРЈ 1992. године и економска политика условиле су хиперинфлацију у 1993. години. Те године је друштвени бруто производ преполовљен у односу на 1990, а инфлација је, и поред сталних замрзавања цена, у децембру 1993. и јануару 1994. оборила светски рекорд за период после Другог светског рата. Економска моћ становништва је сведена на минимум што је условило драстичан пад производње и потрошње у свим секторима. Економским мерама из јануара 1994. године ликвидирана је хиперинфлација и оживљена привредна активност. Политичка и војна збивања у Хрватској и Босни и Херцеговини у лето 1995. године и склопљени Дејтонски споразум окончали су сукобе у овом делу Балкана. Укидање трговинских санкција крајем исте године дало је "одушка" Србији, али политичка ситуација није промењена. После сукоба на Косову и Метохији, уследило је неуспело дипломатско „посредовање” Запада и бомбардовање Србије у периоду март–јун 1999. године. Као последица разарања и прекида економске активности у многим предузећима, друштвени производ је смањен за једну петину у односу на 1998. Промењена је структура производње у Србији, јер је смањено учешће индустрије, а посебно металне, електро и хемијске, и грађевинарства, а повећано учешће пољопривреде, традиционалних услуга и енергетике. Српска привреда практично се вратила у преиндустријску фазу, тамо где је била пре пола века. Политичке кризе, праћене ратовима, избеглицама, мировним споразумима и ангажовањем мировних снага у БиХ и Косову и Метохији, имале су утицај и на економске прилике у суседним државама: у Бугарској, Румунији и Албанији (*Шабвић & Павловић*, 2008). После бомбардовања и политичких догађаја у Србији (*Begović et al.*, 2008) започео је нови политички и економски правац Србије.

Са новим политичким и економским концептима и искуствима са Запада, Србија је после 2000. године почела са изградњом нових институција. Важну улогу у подстицању реформи имала је Светска банка и ММФ, који су, због неуспеха у неким европским државама, доживели Србију као прилику да се покажу у најбољем светлу. Стога су јој пружили стручна знања и финансијска средства, у којима је Србија оскудевала, и подстицаје да се са економским и политичким реформама настави (*Begović et al.*, 2008).

Иако су државе на Балкану напустиле социјалистички систем и кренуле новим путем, између балканских народа је још увек слаба веза на економском и културном плану, јер се менталитет становништва споро мења. Све балканске државе суочене су са разнородним проблемима које доносе демократске реформе, а чији је циљ модернизација „аутархичних” балканских друштава.

Почетак новог „глобалног доба” захтевао је од држава Балкана трансформацију од изолованих у „отворене”, како би се укључиле у европске политичке, културне и економске токове и заузеле место у „европској породици”. Глобализација и „глобално доба” довело је до промена у односима између држава региона, либерализацији тржишта, утицају мултинационалних компанија на локалне и регионалне економије, пораста директних страних инвестиција, до примена информационих технологија у производњи и, уопште, до развоја информатичког друштва. Нови светски поредак је донео нове вредности и значајне и корените промене у свим државама света у области политичког, економског, социјалног и културног развоја, посебно у државама Централне, Источне и Југоисточне Европе (*Takeuchi*, 1985; *Camagni*, 1991; *Rodwin &*

Sazanami, 1991; *Doling & Koskiaho*, 1994; *Sassen*, 1994; *Badcock*, 1997; *Gospodini*, 2006; *Hubbard*, 2006; *Hermelin*, 2007).

Србија, као и остале „источне” државе суочена је са економским проблемима чије се импликације осећају у свим сферама живота (животни век, стандард и природно кретање становништва, миграције, не/запосленост, планирање породице, идентитет и др.) што је анализирано у бројним научним радовима (*Węclawowicz*, 1997; *Medvekov & Medvekov*, 1999; *Wießner*, 1997; *Pucher*, 1999; *Sykora*, 1999; *Wießner*, 2000; *Tammaru*, 2005; *Timár & Váradí*, 2001; *Kostynskiy*, 2001; *Mäding*, 2003; *Kiss*, 2004; *Steinführer & Haase*, 2007; *Ouředníček*, 2007). Балканске државе су суочене и са локалним изазовима као што су интеграције, регионална сарадња, масовно досељавање становништва у градске агломерације у нади да ће обезбедити егзистенцију, регионална поларизација, утицај економске кризе у свету на монетарну политику Србије, сиромаштво, повећање незапослености и друго (*Gligorov, V. et al.*, 1999; *Стојков*, 2000; *Грчић & Паткај*, 2003; *Брујан*, 2005; *Göler*, 2005; *Šabić & Pavlović*, 2005; *Грчић & Паткај*, 2006; *Павловић & Шабић*, 2008; *Šabić & Mihailov*, 2007). У циљу превазилажења рецидива прошлости и повећању економске сарадње од значаја је да државе региона јачају демократски потенцијал, да сарађују у решавању отворених питања и на тај начин унапреде безбедност на Балкану (*Шабић & Павловић*, 2009–а).

Регионални изазови: приступ Европске уније према Балкану и регионалне иницијативе

Мултилатералне иницијативе на Балкану, све до 70-тих година 20 века, подразумевале су првенствено питање безбедности граница, територијалног интегритета и одбране. Економска и културна сарадња биле су деценијама потиснуте у други план. Бројни су разлози одсуства или слабе сарадње балканских држава: не постојање традиције мултилатералне сарадње, привредна неразвијеност, нерешени регионални и локални спорови и сукоби (посебно спорови који се тичу положаја и права националних мањина), видне разлике између балканских земаља по питању политичких, економских, националних и других интереса. Периферни положај Балкана у односу на главне интеграције у Европи такође је допринео "инертности" држава по питању било ког вида сарадње. Често је удруживање неких од балканских земаља схватано од стране не чланица као удруживање које угрожава њихове интересе.

Прелаз из XX у XXI век обележиле су промене у приступу Европске уније према Балкану. Политику стабилизације и придруживања је покренула Европска унија у циљу помоћи Балкану како би се формирао економски оквир за везе са унијом. Тај процес условљава нове односе који помажу свакој појединачној држави Балкана да се развија властитим темпом у складу са захтевима које налаже чланство у Европској унији (*Pattena*, 2004; *Шабић & Павловић*, 2006). Имајући у виду економске и друштвене прилике у бившим југословенским републикама, пред њима је вероватно дуг пут пре него што достигну чланице Европске уније у погледу стабилности. Једино су Бугарска и Румунија успешно решиле изазов који са собом носе реформе и од 1. јануара 2007. године постале су чланице Европске уније. Да би одговориле том циљу, остале државе у региону (без Грчке и Словеније), уз помоћ Европске уније, кроз процес стабилизације и придруживања, спремају се да постану кандидати (*Algieri*, 2004).

На самиту у Загребу, одржаном 2000 године, Европска унија је понудила државама Балкана визију заједничке интеграције (*Pattena*, 2004). Иако од тада Балкан није успео да оствари степен интеграције који се могао постићи, он се ипак одмакао од стереотипног поређења са буретом барута (*Стојановић*, 1995). Оно што улива наду

да се процес интеграције неће зауставити јесте чињеница да први пут у историји, државе региона дефинишу заједнички циљ – европске интеграције (Pavićević, 2005). Балканске државе услед привредне неразвијености нису у позицији да са привредно развијеним европским земљама сарађују на бази једнаких економских услова. Посебно место у тој сарадњи има трговина, с обзиром да је трговина са Европском унијом за све државе Балкана значајнија у односу на регионалну трговину. За Балкан је карактеристичан низак ниво трговинске повезаности, при чему је учешће регионалне трговине у укупној трговини балканских држава често мање од 5%. Изузетак представљају бивше републике СФРЈ између којих постоје значајни трговински токови (Поповић, 2006). Низак ниво трговинске повезаности условио је настанак бројних билатералних споразума о слободној трговини, са циљем да се повећа међусобна економска интеграција као и интеграција Балкана са ЕУ и светом.

Табела 1. Важније регионалне иницијативе у Југоисточној Европи 1996-2002. године
(по D. Lopandiću, 2001)

назив	година оснивања	државе чланице
Централноевропска иницијатива	1989.	Аустрија, Албанија, Белорусија, Бугарска, БиХ, Италија, Хрватска, Чешка, Мађарска, Македонија, Молдавија, Пољска, Румунија, Словачка, Словенија, Србија, Украјина и Црна Гора
Организација за црноморску економску сарадњу	1992.	Албанија, Јерменија, Азербејџан, Бугарска, Грузија, Грчка, Молдавија, Румунија, Русија, Турска и Украјина
Иницијатива за сарадњу у ЈИ Европи	1996.	Албанија, БиХ, Бугарска, Хрватска, Грчка, Мађарска, Молдавија, Македонија, Румунија, Словенија, Србија, Турска и Црна Гора
Процес сарадње у ЈИ Европи	1996.	Србија, Румунија, Бугарска, Грчка, Турска, Црна Гора, Албанија, БиХ, Македонија, Хрватска и Молдавија
Јадранско-јонска иницијатива	1998.	Италија, Словенија, Хрватска, БиХ и Албанија
Пакт за стабилност ЈИ Европе	1999.	Албанија, БиХ, Бугарска, Србија, Хрватска, Македонија, Црна Гора, Румунија и Молдавија
Иницијатива рехабилитације басена реке Саве	2002.	Словенија, Хрватска, БиХ и Србија
Регионална иницијатива за миграције, азил и расељена лица	2003.	БиХ, Албанија, Хрватска, Црна Гора, Македонија и Србија

Све државе региона су још 2001. изразиле спремност да се покрене процес стварања зоне слободне трговине. Седам држава (Албанија, Македонија, Бугарска, БиХ, Румунија, Хрватска, Србија, Црна Гора) су потписале 27. јуна 2001. Меморандум о трговинској либерализацији, али до интензивирања сарадње није дошло.⁴ Кроз слободан проток људи, робе, капитала и услуга, трговинска либерализација би индиректно унапредила економски развој Балкана, створила услове да балканске земље привуку директне стране инвестиције и повећају конкурентност и ефикасност националних привреда И поред трговинских олакшица, балканске земље нису повећале

⁴ Државе у региону имале су у 2009. пад извоза и увоза због последица светске економске кризе. Најбољи пут до опоравка привреде Србије везан је либерализацију трговине и квалитетнију економску сарадњу. Србија је на тржиште ЦЕФТА пласирала у 2009. години око 30% извоза и са свим земљама, сем са Хрватском и Молдавијом, имала суфицит. Српски извоз у прошлој години износио је 2,7 милијарди \$, што је 27% мање у односу на 2008. Увоз је забележио пад од 30% и износио 1,3 милијарде \$. Поред смањења у спољној трговини, Србија је са земљама региона остварила суфицит од 1,4 милијарде \$. У размени доминирају сировине и репроматеријал.

извоз на тржишту Уније, због привредне неразвијености, слабе конкурентности и неу-саглашености са стандардима и квалитетом роба и услуга у ЕУ. Нестабилно тржишно и пословно окружење негативно утиче на стране инвеститоре.

Саобраћајно–географска улога Србије, захтева унапређење регионалне сарадње кроз изградњу, модернизацију и коришћење саобраћајног система. Уколико би стање у саобраћајној инфраструктури остало непромењено, транзит би се усмерио на алтернативне правце (преко Румуније и Бугарске), што би представљало велики економски губитак за нашу земљу. Сарадња је могућа и у туризму, пољопривреди, енергетици, заштити природе и другим гранама.

Балканске државе су на пољу билатералних и мултилатералних односа и привредне сарадње оствариле видан напредак. Позитивне промене присутне су у политичким, привредним и административним реформама, док је најмањи помак учињен у области права, институција, национализма и корупције (*Lovčanski, 2005*). Балкану се и поред евидентног напретка упућују озбиљне примедбе на рачун функционисања демократских институција и поделе власти на свим нивоима, пуног поштовања људских права, сузбијања организованог криминала и корупције.

Нажалост, и у XXI веку сведоци смо да криминал нема граница, да делује не само регионално, него и интерконтинентално и да је то глобални проблем. Позитивни ефекти борбе против криминала могу се повећати применом конвенција Већа Европе и Уједињених Нација, побољшавањем законодавства и регионалном сарадњом тужилаштва и полиције. Приступање унији може да унапреди сарадњу суседних држава на решавању постојећих проблема: етничких, територијалних, технолошких и др. Напредак који је Балкан остварио у смислу приближавања Европској унији, још увек није такав да би омогућио одговоре на изазове економске и политичке природе.

Регионалне иницијативе олакшавају комуникацију међу људима и стварају нове мреже контаката политичких и економских субјеката држава у региону (Иницијатива за сарадњу у Југоисточној Европи, Пакт о стабилности Југоисточне Европе и Процес сарадње држава Југоисточне Европе) (*Lopandić, 2001; Algeri, 2004; Minić & Kronja, 2007*). Поред економског и политичког приближавања Европској унији, сарадња на Балкану иницирана је и спољним притисцима - од стране Европске уније и других релевантних фактора међународне заједнице. Заједнички проблеми балканских држава (ограниченост националних тржишта, привредна неразвијеност, висока незапосленост, корупција и др) као и упућеност суседа једни на друге, повећавају потребу за интеграцијама на Балкану.

Закључак

Услови у којима се одвијала транзиција после пада социјализма су специфични за сваку државу Балкана (*Sjöberg, 1991; Sjöberg, 1999*). На територији Хрватске и Босне и Херцеговине у периоду 1991–1995 вођен је грађанск рат. Почетком деведесетих година 20 века Србији и Црној Гори (СРЈ) уведене су привредне санкције а 1999. године, после кризе на Косову и Метохији, уследило је НАТО бомбардовање. После политичких промена 2000. године држава се укључује у међународне институције. Албанија је 1997. године била суочена са урушавањем државних институција, а Македонија међунационалним тензијама и проблемом трансформације политичких институција. Криза у региону, са померањем жаришта, трајала је кроз последњу деценију XX века и наставила се у првој деценији 21 века, неуставним проглашењем независне државе Косово 17 фебруара 2008. године.

После политичких промена у Србији 2000. године, орјентација Србије је била нормализација а затим унапређење односа са међународним институцијама,

утицајним и суседним државама. Такво опредељење је подразумевало приступ заснован на начелима прихваћеним у међународним односима: принцип мирног решавања спорних питања, добросуседства и неповредивости граница. Опредељеност Србије за европске интеграције и регионалну сарадњу спроводи кроз споразуме о привредној и културној сарадњи али и повратку избеглих лица. Србија је постала члан међународних организација и учесник већег броја регионалних иницијатива. Када је реч о осетљивим унутрашњим питањима, у тим случајевима Србија сарађује са субјектима међународне заједнице.

У првој деценији XXI века Европа још увек посматра Србију као друштво пуно противречности. Таквом ставу доприноси питање статуса Косова и Метохије и однос према Међународном суду за ратне злочине у Хагу. Без обзира на проблеме, Србија је окренута регионалним и европским интеграцијама (*Шабих & Павловић, 2008*). Процес интеграције у Европску унију подразумева испуњавање строгих економских и политичких услова, а пре свега, реализацију реформи, остварење привредног раста, стабилизацију демократског система, јачање тржишних институција и успостављање правне државе.

Србија се налази на раскрсници, где „запад прелази у исток, а исток у запад” (*Рудић, 1994*). Из таквог географског положаја су проистекле друштвеногеографске специфичности које условљавају њен развој. Границе Србије нису ни природне ни етничке. Због тога је развој Србије усмерен на отворене границе тј. слободан промет капитала, робе, путника, културе и технологије. С већином суседа су закључени бројни споразуми, којима се решавају питања неопходна за међудржавне односе и битна за статус, кретање и материјалне интересе правних и физичких лица (*Шабих & Павловић, 2008*). Поред општих позитивних ефеката, бројне иницијативе нису у потпуности помогле земљама Балкана да обезбеде интеграције на европском нивоу, нити су утицале на суштинску промену политичких и економско-социјалних прилика у региону. С обзиром на специфичан геополитички положај, Србија мора имати активнију улогу у регионалној сарадњи, чиме би истовремено остварила унутрашњу и спољну политичку и економску стабилност.

Европска унија је изазов у коме Србија види могућност за складан развој и стабилизацију друштвеноекономских прилика. Кроз учешће у европским интеграцијама Србија ће лакше решити бројне проблеме. Уласком у Европску унију се умањује могућност политичке нестабилности која може бити изазвана спољашњим факторима. Србији одговара развојни карактер уније, јер тиме ће своје проблеме решавати сарадњом и повезивањем на бази интереса, што ће допринети већем степену регионалне сарадње и интеграције на Балкану.

Литература

- Algieri, F. (2004): *Politika pridruživanja i saradnje, Evropa od A do Š, priručnik za evropsku integraciju*, Bon: Fondacija „Konrad Adenauer”.
- Altrock, U., Günter, S., Huning S. & Peters, D. (ed.) (2005): *Zwischen Anpassung und Neuerungfindung*. Berlin.
- Andrusz, G., Harloe, M. & Szelényi, I. (ed.) (1996): *Cities after Socialism. Urban and Regional Change and Conflict in Post-socialist Societies*. Blackwell, Oxford.
- Божиловић, Н. (2003): *Културни, етнички и регионални идентитети и односи на Балкану*. Институт за социологију Филозофског факултета у Нишу, Ниш.
- Badcock, V. (1997): *Restructuring and spatial polarization in cities, Progress in Human Geography* 21 (2): 251–262.
- Begović, B., Mijatović, B., Paunović M. & Popović, D. (2008): *Grinfield strane direktne investicije u Srbiji*. Beograd: Centar za liberalno–demokratske studije.

- Brujan, L. B. (2005). Challenging geopolitical situations at the Eastern and Southeastern EU-border: pending problems, solutions and the future of the common European space. *Serbia and modern processes in Europe and the world*, Belgrade: Faculty of Geography, University of Belgrade, 146–148.
- Bunkše, E. (ed.) (2004): Special issue on Marking Latvias return to Europe, *Geografski Raksti* 12.
- Camagni, R. (1991): Spatial Implications of Technological Diffusion and Economic Restructuring in Europe – the Italian Case, *Ekistics* 58 (350–351): 330–5.
- Цвијић, Ј. (2000): *Балканско полуострво*. Београд: САНУ, Завод за уџбенике и наставна средства, Сабрана дела Јована Цвијића: 2.
- Doling, J. & Koskiaho, B. (1994): Restructuring: Finland in Relation to Development in Great Britain, in Doling, J, Koskiaho, B. & Virkkala, S. (ed.): *Restructuring in Old Industrial Towns in Finland*, Tampere: University of Tampere.
- Enyedi, G. (ed.) (1998): *Social Change and Urban Restructuring in Central Europe*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Гавранов, В. (1972): Међународни односи и спољна политика Југославије. Београд.
- Gligorov, V. et al. (1999): *Balkan Reconstruction and European Integration*, Meeting held in *Vouliagmeni, Vouliagmeni*, 5–10.
- Göler, D. (2005). Southeastern Europe as European Periphery, Empirical and Theoretical Aspects. *Serbia and Modern Processes in Europe and the World*, Belgrade: Faculty of Geography, University of Belgrade, 137–141.
- Gospodini, A. (2006): Portraying, classifying and understanding the emerging landscapes in the post-industrial city, *Cities* 23 (5): 311–330.
- Gritsai, O. (1997): Business Services and Restructuring of Urban Space in Moscow, *GeoJournal* 4: 365–76.
- Grčić, M. & Ratkaj, I. (2006): Transportation as a Factor of Trans-border Connection and Integration of South Eastern and the Rest of Europe. *South Eastern European Countries on their way to Europe – geographical aspects*. Forum ifl. Leipzig: Leibniz Institut für Länderkunde. 61–74.
- Grčić, M. & Ratkaj, I. (2003): Euro regions and Euro corridors as Integrative Factors between South Eastern Europe and European Union, *Collection of the Papers, Faculty of Geography*, 51: 1–22.
- Hermelin, B. (2007): The urbanization and suburbanization of the service economy: producer services and specialization in Stockholm, *Geografiska Annaler: Series B, Human Geography*, 89 (S1): 59–74.
- Hubbard, P. (2006): *City*. London: Routledge.
- Kiss, E. (2004): Spatial Impact of Post-Socialist Industrial Transformation in the Major Hungarian Cities, *European Urban and Regional Studies* 11 (1): 81–87.
- Kontuly, T. & Tammaru, T. (2006): Population Subgroups Responsible for New Urbanization and Suburbanization in Estonia, *European Urban and Regional Studies* 13: 319.
- Kostinskiy, G. (2001): Post-socialist cities in flux, in Paddison, R. (ed.): *Handbook of Urban Studies*, 451–465.
- Kovács, Z. & Wießner, R. (ed.) (1997): *Prozesse und Perspektiven der Stadtentwicklung in Ostmitteleuropa*. Passau: L.I.S. Verlag.
- Lovčanski, A. (2005): Uperedni pregled tranzicionih procesa u zemljama Zapadnog Balkana, *Rasprave o Evropi*, Beograd: BOŠ.
- Lopandić, D. (2001): *Regionalne inicijative u Jugoistočnoj Evropi*. Evropski pokret u Srbiji, Beograd.
- Máding, H. (2003): Migration processes – challenges for German cities, *European Journal of Spatial Development* 1: 1–13.
- Medvekov, Y. & Medvekov, O. (1999) Turning Points and Trends in Russias Urbanization, in Demko, G., Ioffe, G. & Zayonchkovskaya, Z. (ed.): *Population under Duress. The Geodemography of Post-Soviet Russia*. New York: Westview Press.
- Милинчић, А М. (2001): *Србија – геополитика животне средине*. Београд: Српско географско друштво.
- Minić J. & Kronja J. (2007): *Regionalna saradnja za razvoj i evropsku integraciju*, Beograd: Evropski pokret u Srbiji.
- Musil, J. (2005): Prague returns to Europe, in Hamilton, F. E. I., Dimitrovska Andrews, K. and Pichler-Milanović, N. (ed.): *Transformation of Cities in Central and Eastern Europe – towards Globalization*. Tokyo: United Nations University Press.

- Oufedniček, M. (2007): Differential suburban development in the Prague urban region, *Geografiska Annaler: Series B, Human Geography*, 89 (2): 111–126.
- Pavičević, V. (2005): Zajedništvo kao dominantna vrednost, *Rasprave o Evropi*, Beograd: BOŠ.
- Pavlović, M. & Šabić, D. (2004): The Ethnic Structure Changes Of The Population In The Republic Of Serbia As A Reflection Of Historic And Demographic Processes In The Balkan Region. In International Conference *Demographic Transition, Family, and Social Integration, Committee on Family Research*, Bodrum: International Sociological Association, March 25–27.
- Pattena, C. (2004): Europska unija i zemlje Zapadnog Balkana, *Gradimo budućnost zajedno*, Brisel: Europska komisija.
- Поповић, Г. (2006). Европска унија, Регионална политика, Београд.
- Potrykowska, A. (1995): Restructuralization, Deindustrialization and Unemployment in Poland. Case Study of Warsaw, *Geographia Polonica* 64 (1): 19–36.
- Pucher, J. (1999): The transformation of urban transport in the Czech Republic, 1988–1998, *Transport Policy* 6 (4): 225–236.
- Rodwin, L. & Szanami, H. (ed.) (1991): *Industrial Change and Regional Transformation*. London: Harper Collins.
- Рудић, В. (1994): Идеја југословенства и друштвено–географске противречности бивше СФР Југославије, *Зборник радова Војно–географског института*, Београд.
- Sassen, S. (1994): *Cities in a World Economy*. London: Pine Forge Press.
- Sjöberg, Ö. (1999): Shortage, priority and urban growth: towards a theory of urbanisation under central planning, *Urban Studies* 36 (13): 2217–2236.
- Sjöberg, Ö. (1994): Rural retention in Albania: administrative restrictions on urban–bound migration, *East European Quarterly* 28 (2): 205–233.
- Sjöberg, Ö. (1991): Urbanisation under central planning: the case of Albania. Acta Universitatis Upsaliensis, *Comprehensive Summaries of Uppsala Dissertations from the Faculty of Social Sciences* 23, Uppsala: Uppsala University.
- Sjöberg, Ö. (1992): Underurbanisation and the zero urban growth hypothesis: diverted migration in Albania, *Geografiska Annaler: Series B, Human Geography*, 74 (1): 3–19.
- Стојановић, Т. (1995): *Балканска цивилизација*, Центар за геопетику, Београд.
- Стојков, Б. (2000): Процеси регионализације у земљама Централне, Источне и Југоисточне Србије, *Гласник Српског географског друштва*, 1.
- Sykora, L. (2000): Post–communist city, in Jazdzewska, I. (ed.): XII Konwersatorium Wiedzy o Mieście. *Miasto postsocjalistyczne – organizacja przestrzeni miejskiej i jej przemiany*, pp. 41–45, Łódź: Uniwersytet Łódzki, Komisja Geografii Osadnictwa i Ludności, PTG, Łódzkie Towarzystwo Naukowe.
- Sykora, L. (1999): Processes of socio–spatial differentiation in post–communist Prague, *Housing Studies* 14 (5): 677–699.
- Steinführer, A. & Haase, A. (2007): Demographic Change as a Future Challenge for Cities in East Central Europe, *Geografiska Annaler: Series B, Human Geography*, 89 (2): 183–195.
- Стојановић, Т. (1995): *Балканска цивилизација*, Центар за геопетику, Београд.
- Szymanska, D. and Matczak, A. (2002): Urbanization in Poland: Tendencies and Transformation, *European Urban and Regional Studies* 9: 39.
- Tammaru, T. (2005): Suburbanization, employment change, and commuting in the Tallinn metropolitan area, *Environment and Planning A*, 37 (9): 1669–1687.
- Timar, J. & Váradi, M. (2001): The uneven development of suburbanization during transition in Hungary, *European Urban and Regional Studies* 8 (4): 349–360.
- Šabić, D. & Milinčić, M. (2009): Geopolitički i socioekonomski izazovi: Srbija na putu prema članstvu u Evropskoj uniji, u Zborniku radova *Bezbednost u postmodernom ambijentu*, Centar za strateška istraživanja nacionalne bezbednosti, Beograd, VI:193–206.
- Šabić, D., Pavlović, M. & Davidović, R. (2009–a): Serbia and Integration Processes in the Balkans. *Geographica Pannonica*, 13 (1): 22–28.
- Šabić, D. & Pavlović, M. (2008): *Global and Regional Development of the European Union*. Faculty of Geography, University of Belgrade, Belgrade, 251–273.
- Šabić, D. & Mihailov, V. (2007): Comparative Analysis of Some Social–economic Indexes in the Development of Serbia and Bulgaria, *The First Congress of Serbian Geographers*. Serbian Geographical Society, Belgrade, 236.

- Шабић Д. & Павловић М. (2006): Европска унија – хронолошки осврт на континуитет идеје заједништва као доминантне вредности европских народа. *Гласник Српског географског друштва*, (2): 89–96.
- Šabić D. & Pavlović M. (2005): Geographic Position Of Serbia, Traffic Corridors And The Integration Processes Regions in Competition and Co-operation, *Uddevalla Symposium, University of Trollhattan*, Udevala: Fredrikstad, 719–728.
- Takeuchi, A. (1985): Change of Land Use and Industrial Community in Tokyo, *Sinchini New Geography* 3 (4): 33–45.
- Vajdenfeld, V. (2004): Istorijски pregled evropskog ujedinjenja, *Evropa od A do Š, priručnik za evropsku integraciju*, Bon: Fondacija „Konrad Adenauer“.
- Węclawowicz, G. (1998): Social Polarization in Postsocialist Cities: Budapest, Prague and Warsaw, in Enyedi, G. (ed.): *Social Change and Urban Restructuring in Central Europe*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Węclawowicz, G. (1997): The changing socio-spatial patterns in Polish cities, in Kovács, Z. & Wießner, R. (ed.): *Prozesse und Perspektiven der Stadtentwicklung in Ostmitteleuropa*. Pasau: Münchner Geographische Hefte.
- Wießner, R. (2000): Urban Development in East Germany – specific features of urban transformation processes, *GeoJournal* 49 (1): 43–51.
- Wießner, R. (1997): Sozialräumliche Polarisierung der inneren Stadt Budapest, in Kovács, Z. & Wießner, R. (ed.): *Prozesse und Perspektiven der Stadtentwicklung in Ostmitteleuropa*. Passau: Münchner Geographische Hefte.
- <http://www.dailysoft.com/berlinwal>

GLOBAL AND REGIONAL ASPECTS FOR DEVELOPMENT OF SERBIA AND THE BALKANS: THE EVENTS FROM THE PAST AS A MESSAGE FOR FUTURE

DEJAN ŠABIĆ^{1*}, MILA PAVLOVIĆ¹, SNEŽANA VUJADINOVIĆ¹,
MIROLJUB MILINČIĆ¹

¹*Универзитет у Београду – Географски факултет, Студентски тр 3/3, Београд, Србија*

Abstract: In 2010 Serbia faced with many social, economical and political issues such as the economic crisis, unemployment, uncertain candidate for membership in the European Union, cooperation with the International War Crimes Tribunal in The Hague and others. Recurrences of the past are still being felt in the political than some of the European Union with Serbia. Serbia has a long way toward permanent membership, and to intensify regional cooperation in Southeast Europe (SEE) through active membership in regional organizations and initiatives. Although this region for many years been burdened with the past and lack of understanding among nations, the steppes of integration is still achieved and is still stricken by stereotyped comparisons with a barrel keg, and so damn yard. The aim of this paper is to point out some directions for further development of the region and review of the circumstances that have contributed to this state, to show the events of the past who may be a message for the future.

Key words: geographical position, Serbia, The Balkans, European Union, regional cooperation, regional initiatives.

Introduction

Geographical position of Serbia is determined by its location in the Balkans peninsula and that fact has large influence on the business flows and social development of Serbia and its neighbors. These influences arise from the specificities of the geographical position of the Balkans and its multiethnic, multi linguistic and multicultural character. On the other hand, the evolution of the socio-economic structures have also influenced on the properties of the geographical position, that is, it changes intensity and range and has established gravitational and functional hierarchy.

Serbia extends on the territory with diverse physical and geographical characteristics and also with natural resources. From the big macro-regional units, South-east part of Panonian plain belongs to Serbia and also middle part of Balkans peninsula, which meet on the line of the Sava-Danube direction. Thanks to that position .Serbia extends in the middle, geo-strategic focus of Balkans .that is very important because of the easy passing through (the valley of Morava and Vardar) and traffic network in this part of Europe. On the territory, large morpho-tectonic and morpho-structural units of the peninsula are met: Panonian and Ponto basin, Dinarides, Sarids, Carpathians, Balkanides and Rodops.

Complex geographical, geo-strategic and geo-political position of Serbia is fundamental factor which directs the courses of the social development from the Paleolithic, through Antic and Middle Age till the first decades of the 21 century. In the ethnic and confessional issue, this territory is contact zone of Slavic, Hungarian-Finnish, Romanic and Illyrian nations (Šabić & Milinčić, 2009; Milinčić, 2001; Pavlović & Šabić, 2004).

Political significance of geographical position of Serbia, as the transit zone among Central-European and Panonian, East-European-Pontian, Aegean, Front-Asian and East-

e-mail: sabic@gef.bg.ac.rs

The paper contains the research results of the project No146015 supported by the Ministry of Science and Technological Development of the Republic of Serbia

Mediterranean and also and North–African space is manifested, through history as the category of priority. Through history, this position has been changed. Depending on political situation in Europe; it has got or lost its significance. Through the centuries, that was the area where the borders have been created. During the whole Middle Age and the existence of medieval Serbian state, in this area, the interests of different peoples were crossed, religion and civilizations. Christianity has been divided into two churches, Catholic and Orthodox, and later there were the wars among powerful empires (Milinčić, 2001).

Figure 1. Main traffic routes across Serbia (adapted map from Šehić D. 2007. Atlas of Serbia. Monde Neuf, Belgrade, 18 pp. (in Serbian); Edition: International Scientific Journal Geographica Pannonica in paper Serbia and Integration Processes in the Balkans by Dejan Šabić, Mila Pavlović and Rade Davidović, 2009, 13 (1): 22–28.

Thanks to the general properties of morpho–structures of the regional and mezzo–regional relations (Sava and Danube compound) and forming of hydrographic net (zone of the convergence of five large and rich with water rivers Danube, Sava, Tisa, Begej, Tamiš) South-east part of Panonian plain is 'European Punjab' or 'European Mesopotamia' (Šabić & Milinčić, 2009).

Because of historical and political circumstances on Balkans, in European, political and scientific circles, till the beginning of the 21 century it is considered as the area of the conflicts of peoples and civilizations. However, the situation is little different today, but there are still some political circles which, consider the Balkans space as the relapse of the nineties of the 21 century. It's one of the reasons why they accept, political very suspiciously changes and express doubts in the common European future of the Balkans peoples. Comparing Balkans peninsula with dark part of the world, the barrel keg and damn yard (Stojanović, 1995) points that it is the zone of the conflict or conflict territory, in which, only in the last century, there were two World's wars and several regional conflicts (Šabić & Milinčić).² Nationalism, as an 'evil cob', lives as a 'parasite' in this region based on the intolerance among Balkans peoples during the centuries, with multiplied historic threads (Božilović, 2003). But, they are connected with geographical position and directed to each other (Pavlović & Šabić, 2004).

Review of the Circumstances in Serbia and the Balkans after the fall of Socialism

While two military and economic forces, Germany and France, confronted through history, succeeded, after the Second World War, to begin new phase of the mutual relations, in the same time, Balkans states torn among NATO pact, Warsaw pact and Non–aligned movement, did not try to find common language to overcome intolerance (Vajdenfeld, 2004).

In the past, the ideas of the multilateral cooperation and integration on the Balkans were not autochthonous, but it appeared as the expression of the wider international situation. In the period of the 1913–1990, only twice, they succeeded to gather in complete political structures. It was at the Balkans Conference 1930–1933 the Conferences of Ministers of the Foreign Affairs 1988–1990 (Doganić, 2004). The fall of the Berlin wall, disintegration of the Soviet Union and destruction of the communism which followed in the East of Europe, but also globalization, with all positive and negative implications (economic, social, cultural

² From the point of view of the communication function, Balkans is the connection among Europe, Asia and Africa. Concerning politics and economy, the region of the divisions, conflicts, migrations and transitions so, it is said, with good reason, that Balkans is burdened with surplus of history. The borders of Balkans are still the issue for disputes. Studying the position of the region and the influence of Serbia, Cvijić pointed that we built the house in the middle of the road (Cvijić, 2000). Rudić (2000) concluded that the Balkans is vestibule to Europe and the bridge which has been used for moving of the civilizations, and mutual conflicts, the region where the wars were beginning and many war campaigns passed through it in order to create new political maps.

etc) have influenced on the processes of the transition in the ex-socialistic countries (Andrusz et al., 1996; Potrykowska, 1995; Kovács & Wießner, 1997; Sjöberg, 1992; Enyedi, 1998; Musil, 1993; Sjöberg, 1994; Gritsai, 1997; Weclawowicz, 1998; Pucher, 1999; Sjöberg, 1999; Sykora, 1999; Kostinskiy, 2001; Szymanska and Matczak, 2002; Linnet, 2003; Bunkše, 2004; Altrock, 2005; Musil, 2005; Kontuly & Tammaru, 2006) including also the Balkans events.

Figure 2 - Divided Berlin - left (amended map taken from Paul List Verlag in "Unser Berlin" 1961; <http://www.dailysoft.com/berlinwal>) and crossing border Charlie between the two of Berlin during the Cold War - now travel point (D. Sabic, April 2010) - right

While in the developed European countries, political institutions have been developing during hundred years, till today's modern structures, in which they are very efficient, the first attempts to in creating contemporary institutions ,in ex-Socialist Federal Republic of Yugoslavia, they have started ,with political and economic reforms, at the beginning of 1990s. The reforms of the previous socialistic system have been started, but it failed because Social Federal Republic of Yugoslavia was in debts. The reforms in that party caused its disintegration and the focus of the reforms have been moved at the level of the federal units. Party and political head of that country noised that their way, with all cosmetic changes, could not be used any more. For that reason, there were several options for the solution in which course; social-economic development of ex-Yugoslavia should be directed. Some of them saw the solution in capitalism, while the others believed that the third way is possible, which was combination of the best characteristics of socialism and capitalism.

Because of the beginning of the reforms, stable exchange rate and opening the country towards the world, in 1990, the standard of living was improved. Positive courses of the development were very short and population remembered 1990s as the last year of the common life 'fellow' nations of the six republics and two provinces, because, the following year, its disintegration has happened. The process of the reforms and democratization in Social Federal Republic of Yugoslavia could not withstand 'competitions' with national programs. Many political and economic decisions, which had been put use the carpet for decades, appeared in the full strength, when the authority of the governing party started to weaken (Begović et. al., 2008). In the republics of the former Social Federal Republic of Yugoslavia strengthened nationalism which, with the assistance of foreign factors got to the disintegration of the common state. From 1991, in Serbia, negative political and economic trends brought to the destruction of the gross national product, the fall of the real value of the earnings, reduction of employment and technological backwardness. All of that caused the numerous negative trends and processes which encouraged social and economic destruction of the state very intensively Disintegration of Yugoslav market 1991, the beginning of the wars and sanctions of UN towards SR Yugoslavia and economic policy caused hyper-inflation in 1993. That year, gross national product was bisected in relation to 1990 and inflation was, besides constant price freeze, in December 1993, and January 1994 broke the world record for the period after the Second World War. Economic power of the population is reduced to minimum and it caused the terrible fall production and consumption in all the sectors. With economic measures 1994 inflation were liquidated and economic activity has been revived. The political events in Croatia and Bosnia and Herzegovina in the summer 1995 and conclusion of the Dayton Agreement ended the conflicts in that part of Balkans. Abolishing of the trade sanctions, at the end of the same year, made that Serbia felt relief, but the political situation has not been changed. After the conflicts in Kosovo and Metohia, unsuccessful diplomatic mediation was followed of the West and bombing of Serbia in the period May-Jun 1999. As the consequence of the ruining and interruption of the economic activity and many companies. National product is reduced for a fifth in relation to 1998. The structure of the production has been changed, because the participation of the in-

dustrial production has been reduced and especially metal, electro and chemical and civil engineering. The participation of the agriculture, traditional services and energetic have been increased. Serbian economy has been returned in the pre-industrial period, at the place where it was a half century ago. The political crises, followed by the wars, refugees, peace agreements and engaged of the peace forces in Bosnia and Herzegovina and Kosovo and Metohia, have also had influence on the economic situation in neighboring states: Bulgaria, Romania, Albania (Šabić & Pavlović, 2008). After bombing and the political events in Serbia (Begović et. al. 2008) new political and economic course of Serbia has been started.

With new political and economic concepts and experience from the West, Serbia, after 2000, started with building of new institutions. The main role in encouraging the reforms has had The World Bank and International Monetary Fund which, because some failures in some European countries, accepted Serbia as an opportunity to do their best. Because of that, they provided technical knowledge and financial resources, because Serbia was in short supplies with that. They also encouraged continuity of political and economic reforms. Although, the Balkans state left socialistic system and started with new course, there is very weak connection between Balkans states concerning economic and cultural fields, because mentality of people has been changing very slowly. All Balkans states are faced with different problems brought by the democratic reforms whose aim is to make modern 'absolute' Balkans states. The beginning of the new 'Global Age' demands from the Balkans states to be transformed from 'isolated' to 'opened', to be included in 'European family'. Globalization and 'Global Age' have brought the changes in the relations of the states in the region liberalization of the market, the influence of the multinational companies on the local and regional economies, increase of direct foreign investments and implementation of the informatics technology in the production and, in general, development of informatics society. New World Order brought new values and significant and radical changes in all the countries in the world in the field of political, economic, social and cultural development, especially in the countries of Central, East and SEE (Takeuchi, 1985; Camagni, 1991; Rodwin & Sazanami, 1991; Doling & Koskiaho, 1994; Sassen, 1994; Badcock, 1997; Gospodini, 2006; Hubbard, 2006; Hermelin, 2007).

Serbia, like the other 'East' states is faced with economic problems whose implications have been felt in all sections of the life. (life age, standard, natural movement of population, migrations, unemployment, planning of family, identity etc) what is analyzed in numerous scientific works (Węclawowicz, 1997; Medvekov & Medvekov, 1999; Wießner, 1997; Pucher, 1999; Sykora, 1999; Wießner, 2000; Tammaru, 2005; Timár & Váradi, 2001; Kostynskiy, 2001; Mäding, 2003; Kiss, 2004; Steinführer & Haase, 2007; Ouředníček, 2007). The Balkans states are faced with moving the population to the city agglomerations in hope to provide the existence, regional polarization, the influence of the World's crises, on the monetary policy of Serbia, poverty, increasing unemployment, and the so on. (Gligorov, V. et al., 1999; Stojkov, 2000; Grčić & Ratkaj, 2003; Brujan, 2005; Göler, 2005; Šabić & Pavlović, 2005; Grčić & Ratkaj, 2006; Pavlović & Šabić, 2008; Šabić & Mihailov, 2007). In order to overwhelm the relapse of the past and to increase economic corporation, it is very significant that the regional countries make stronger their democratic potential, to cooperate in solving open issues and, in that way, to make progress in security at the Balkans (Šabić & Pavlović, 2009).

Regional Challenges: The Approach of the European Union to the Balkans and Regional Initiatives

Multilateral initiatives on the Balkans, till the end of 70ies of the 20 century, meant, first of all, the issue of the border security, territorial integrity and the defense. The eco-

conomic and cultural cooperation were suppressed to the second plan for the decades. There are numerous reasons for the absence or weak cooperation among the Balkans states: non-existence of tradition of the multilateral cooperation, economic un-development, unsolved local and regional disputes and conflicts (especially disputes concerning position and human rights of the minorities), noticeable differences among the Balkans states related to the issues of political economic ,national and the other interests. Peripheral position of the Balkans in relation to the main integration in Europe has also contributed to 'inertness' of the states concerning any kind of cooperation. Very often, the association of some states from the Balkans, viewed from non-members, seemed to be as the association which threatened their interests.

Moving from 20 to 21 century was denoted by the changes in the approach of the European Union towards the Balkans. Politics of the stabilization and association is initiated by the European Union in order to help the Balkans in forming the economic frame for the relations with the Union. This process has brought new relations which help each state particularly at the Balkans to be developed in its own tempo and according to the requests of the membership of the European Union (Pattena, 2004; Šabić & Pavlović, 2006). Taking into consideration economic and social circumstances in the republics of the former Yugoslavia, there is a long way in front of them to achieve the membership in the European Union concerning general security. The only countries, which solved the challenge brought by the reforms, are Romania and Bulgaria. From 1 January 2007, they have become the members of the European Union. To replied to that target, the other countries in the region (without Greece and Slovenia), with help of European Union, through the process of the stabilization and association, are preparing to become the candidates (Algieri, 2004).

At the Summit in Zagreb, held 2000, European Union offer to the countries from the Balkans the vision of the common integration (Pattena, 2004). Although, the Balkans did not succeed to realize the level of the integration which could achieve, it made a step from the stereotypical comparison with the barrel keg (Stojanović, 1995). The fact, which gives hope, is the process that the integration has not been interrupted is that the first time in history, the states of the region defines the same aim-European integration (Pavičević, 2005). The Balkans states, because of the economic un-development, are not in the position to realize cooperation with well-developed countries based on the equality. Trade has very special position in that cooperation concerning that trade with European Union, for all the Balkans states, is more significant than the regional trade. For the Balkans is characteristic very low level of business connections and the participation of the regional trade in the total trade of the Balkans countries is, very often, lower than 5%. Exceptions are the former republics of Yugoslavia which have significant business flows. The low level of business relationship caused the realization of the numerous the bilateral agreements about free trade, in order to increase mutual economic integration, as integration of the Balkans with European Union and the World.

All the countries in the region, from 2001, express the readiness to run process of making the zone of free trade. Seven countries (Albania, Macedonia, Bulgaria, Bosnia and Herzegovina, Romania, Croatia, Serbia, and Monte Negro) signed 27 June 2001, memorandum for trade liberalization but, there have not been any intensifying of cooperation.³ Merchandise, capital and services, trade liberalization would, indirectly, make progress in eco-

³ In 2009, the states in the region, has the fall of import and export because of the consequence of the world's economic crises. The best way for the economy recover is related to liberalization of trade and more high-quality economic cooperation. In 2009, Serbia found the market of Central European Free Trade Agreement for 30% export and, with all the countries, except Croatia and Moldavia, it had surplus. In the last year, Serbian export was 2.7 billions\$ what was 27% less in relation to 2008. Import trade had a fall, 30% and it was 1.3 billion\$. Besides reduction in the foreign trade, Serbia has realized, with regional countries, surplus, 1.4 billion\$, In exchange, raw materials have been dominated.

conomic development of the Balkans, create the conditions that the Balkans countries attract the foreign investments and increase competitions and efficiency of the national economies and besides of the commercial facilities. The Balkans countries did not increase the export in the Union market, because of the economic un-development, weak competitions, and inconsistency with the standards and quality of merchandise and services in European Union. Instable market and business environment has influenced very negatively on the foreign investors.

Table 1 – Some more important initiatives in SEE 1996-2002 (Lopandić, 2001)

Name	Year of Establishment	The member states
The Central-European Initiative	1989.	Austria, Albania, Byelorussia, Bulgaria, Bosnia and Herzegovina, Italy, Croatia, Czech Republic, Hungary, Macedonia, Moldavia, Poland, Romania, Slovakia, Slovenia, Serbia, Ukraine and Monte Negro
The Initiative for Cooperation in SEE	1996	Albania, Bosnia and Herzegovina, Bulgaria, Croatia, Greece, Hungary, Moldavia, Macedonia Romania, Slovenia, Serbia, Turkey and Monte Negro
The Organization for the Black Sea Economic Cooperation	1992	Albania, Armenia, Azerbaijan, Bulgaria, Georgia, Greece, Moldova, Romania, Russia, Turkey and Ukraine
Process of the Cooperation in SEE	1996	Serbia, Romania, Bulgaria, Croatia, Greece, Hungary, Moldavia, Macedonia, Turkey, Monte Negro, Albania and Bosnia and Herzegovina
The Adriatic-Ionian Initiative	1998	Italy, Slovenia, Croatia, Bosnia and Herzegovina and Albania
The Pact for Stability of SEE	1999	Albania, Bosnia and Herzegovina, Bulgaria, Serbia, Croatia, Macedonia, Monte Negro, Romania, Moldavia
The Initiative for Recover of Basin of the River Sava	2002	Slovenia, Croatia. Bosnia and Herzegovina and Serbia
The Regional Initiative for Migrations, Asylum and Displaced Persons	2003	Bosnia and Herzegovina, Albania, Croatia, Monte Negro, Macedonia and Serbia

Traffic role of Serbia requests progress of the regional cooperation through building, modernization and using traffic system. Transit would be directed to the alternative directions (over Romania and Bulgaria) what would be large economic loss for our country. Cooperation is possible in the field of tourism, agriculture, energetic, nature conservation and other fields.

The Balkans states are, in the field of bilateral and multilateral relationships and economic cooperation, realize noticeable progress. Positive changes are present in political, economic and administrative reforms, while the least move has been made in the field of law, institutions, nationalism and corruption (Lovčanski, 2005) and, besides noticeable progress, very serious remarks are addressed to the Balkans, related to the work of the democratic institutions and power sharing, full respect for the human rights, suppression of the organized crime and corruption.

Unfortunately, in 21 century too, we are witnesses that there is no states' borders for crime, it operates not only at regional level but intercontinental, and it is a global problem. The positive effects of the fight against crime can be increased by the implementation of the conventions of the European Council and the United Nations, and regional cooperation of Prosecutor's Office and Police. Joining to the Union can make progress in cooperation of the neighboring countries and solving the present problems: ethnic, territorial, technological etc. Progress, which has been realized in the sense of approaching to European Union, is not good enough to make possible all the answers to the economic and political challenges.

The regional initiatives make easier communication among people and create new networks for the contact of political and economic subjects from the states in the region (The Initiative for the Cooperation in SEE, The Pact for Stability in SEE and Process of the Cooperation among the states in SEE (Lopandić, 2001; Algieri, 2004; Minić & Kronja,

2007). Besides of economic and political approaching to the European Union, the cooperation at the Balkan is initiated by the foreign pressures – from the European Union and the other relevant factors of International Community. The common problems of the Balkans states (limitations of the national markets, economic un-development, high unemployment, corruption etc) as nearness of neighbors increase need for the integrations at the Balkans.

Conclusion

The conditions in the transition are specific to each country of the Balkans (Sjöberg, 1991; Sjöberg, 1999). Croatia and Bosnia–Herzegovina was hit civil wars 1991-1995. Serbia and Montenegro were first affected by the sanctions, and the 1999 crisis in Kosovo and NATO bombing. After the political changes 2000, Serbia is restored in international institutions, and economic relations are stabilized. In 1997 Albania almost faced with the collapse of institutions, and Macedonia inter–ethnic tensions and problems of transformation of political institutions. After the political changes in Serbia 2000 the goal foreign our policy has become the first normalization and improvement of relations between national institutions, influential and neighboring countries. Albania in 1997 was faced with the collapse of state institutions, and inter–ethnic tensions and the Macedonia issue of transformation of political institutions. The crisis in the region, with moving hot spots, lasted through the last decade of the 20 century and continued in the first decade of the 21 century, unconstitutional independent state of Kosovo 17 February 2008.

After the political changes in Serbia 2000 the orientation of Serbia has been normalizing and improving relations between national institutions, influential and neighboring countries. Such commitment accepted in international relations: the principle of peaceful settlement of contentious issues, good neighborliness and the inviolability of borders.

Serbia became a member of international organizations and larger number of regional initiatives. In the first decade of the 21 century Europe is still viewed Serbia as a society full of contradictions. Such a position contributes to the issue of Kosovo status and relationship to the International War Crimes Tribunal in The Hague. Regardless of the problems facing Serbia are regional and European integration (Šabić & Pavlović, 2008). The processes of European Union integration means meeting strict economic and political conditions, and above all, the implementation of reforms, achieve economic growth, stabilizing democracy, strengthening market institutions and establishment of rule of law.

Serbia is situated at the crossroads, where the 'West moves to the East', and 'East to West' (Rudić, 1994). The development of Serbia focused on open borders, i.e. free circulation of capital, goods, passengers, culture and technology. With most neighbors, Serbia have concluded many agreements, which address issues necessary for intergovernmental relations and matters of status, movement and material interests of legal and natural persons (Šabić & Pavlović, 2008). Besides the general positive effects, a number of initiatives are not fully help the Balkan countries to ensure integration at the European level, nor have they affected the substantial change in the political and economic and social situation in the region. Given the specific geopolitical position, Serbia has a more active role in regional cooperation, which would simultaneously achieve internal and external political and economic stability.

The European Union is a challenge in which Serbia sees the possibility for the harmonious development and stabilization conditions. Through participation in European integration, Serbia will help solve many problems.

References

See References on page 168